

PEER HULIBERG

Byen og Verden

Roman i hundrede tekster

Af samme forfatter:

Mytologisk landskab
med Daphnes forvandling
Roman 1966

Desmond!
Roman 1969

Requiem
1985

Slagne veje
Fortællinger 1988

Præludier
Roman 1990

LR

Lindhardt og Ringhof

Byen og Verden
Roman i bundrede tekster

© 1992 Peer Hultberg

Omslag: Alfred Wäspi

Bogen er sat med Garamond
og trykt hos Nørhaven A/S, Viborg
2. oplag

Printed in Denmark 1992

ISBN 87-595-0258-4

I

Ketty Kristina Bang-Hansen havde været ansat på Katedralskolen i mindre end to måneder, for det må have været før efterårsferien, da hun traf Povl Hestlund eller æggemanden som han almindeligvis kaldtes, og det blot fordi lektor Vilhelm Sjørups kone ved en uformel sammenkomst med selskabelig vurdering af hende for øje, havde hørt hende klage over mangelen på friske æg i Viborg sammenlignet med Horsens, men så havde frøken Bang-Hansen jo også virket temmelig grøn, enedes man bagefter om, og egentlig kun fået stilling så frisk fra eksamensbordet fordi hun havde kristendomskundskab som bifag, hvad visse ældre kvindelige såvel som mandlige kolleger der underviste i hendes hovedfag ikke skulle forsømme at antyde i deres kommentarer til klassernes præstationer i vinterens løb. Povl Hestlund var nitten år ældre end Ketty. Efter sin mors død havde han en arvet en af de få gamle gårde der stadig lå indeklemte i den bymæssige bebyggelse, og lige så pietetsfuldt som hun, hægede han om barn-domshjemmet og drog omsorg for at det var om muligt endnu mere propert end dengang hun røgtede det, og i den dybe kælder under det der i gamle dage havde været loen holdt han i det dulgte høns der var lige så sorte som hans beskedne indtægter fra salget af deres æg. Povl var en blid mand og Ketty blev ganske rørt over at se hvor ubehjælpsomt han sin praktiske sans til trods omgikkes moderne materalier, som da han med tegnestifter skulle hæfte isolerende plastic foran vinduerne, for fjernvarmen var blevet tvangsindført og så havde man ikke engang længere råd til at fyre ordentligt op i kakkelovnen. Det var klart at hun skulle forelske sig i ham, i begyndelsen mildt som han satte kaffekanden på komfuret hver gang hun hentede sine to gange seks æg, senere hedt som hun vidste med sig selv at hun havde åbnet for sluser til strømme der et liv langt havde været holdt i ave, og overvejede hvorledes et fikst fyrretræsmøblement ville gøre sig i stadsstuen når alle de gamle mørke mahognimøbler var blevet smidt ud. Heldigvis boede der ikke mange hverken kolleger eller elever i områ-

Til Fredy

det omkring Sct. Nicolajgade så der var ingen der bemærkede de ukonventionelle tidspunkter for Ketrays æggetransaktioner, og hun og Povl kunne derfor længe stille sidde sammen og tale om både hans mor og hans far og om hvorledes der havde været i Viborg da korn- og foderstofforretningen på hjørnet af Reberbanen stadig drev livlig handel med bønderne i omegnen og han ikke hos en bekendt uden for byen i al hemmelighed måtte købe foder til sine høns. Poul Hestlund undte sig kun een glæde, den gamle mørkerøde Renault som hans far havde købt lige før han døde, og hvor mange gange havde han og hans mor i de mange år hun havde siddet enke ikke gjort udflugter til Birgittelyst og Rindsholm og Bruunshåb og Hald Ege og en gang en sommerdag i juli til Hjarbæk. Da Kitty forklarede at hun så sig nødsaget til at gøre det forbi gav hun naturligvis ikke det som grund, men over for sig selv sagde hun at soleklart var det jo, hun kunne ikke binde sig til en mand der tilbragte hele sin tilværelse med at ligge under en gammel bil, skønt selvfølgelig, man skal ikke være åndssnøbet mindst af alt når man underviser i kristendomskundskab på Katedralskolen men så havde hun jo netop bevist at hun ikke var det ved tilmed at gå så langt som til at blive ringforlovet.

II

Næsten det eneste Henning Bæk huskede om sin far var bordbønerne, for hans far havde foldet hænderne og bedt til Gud og derefter havde de taget hinanden i hånden, alle tre, far mor og han, og de havde ønsket hinanden et velsignet måltid, og først da var de begyndt at spise, og sådan havde det været lige fra den dag han havde fået lov til at sidde med ved bordet, og kort tid senere var det at hans far havde hugget sig det forfærdelige sår i benet og det kunne ikke læges og så blev benet sat af og heller ikke det sår kunne læges og så til sidst døde han, det havde været en lang sygdom og det var grunden til at Henning ikke havde nogen søskende. Faderen havde været skovarbejder i Tjaleskovene men Hennings mor var oprindelig fra Viborg og havde blot tjent på Tjele, så det mest nærliggende var naturligvis at hun

straks efter begravelsen skulle rejse tilbage igen til byen. Det var midt under Første Verdenskrig men hun var alligevel heldig nok til at finde dem en af de små kælderlejligheder i Sct. Mogensgade hvor man om sommeren kun ser fodgængernes fødder og nysgerrige småbørns ansigter og om vinteren næsten ikke kan se fodgængernes fødder for de store brunsorte drifter der er skovlet ganske tæt op til lyskasserne så kørebane og fortov kan være snefri. Det var en fugtig lejlighed, men det må man jo tage med, vi har ikke lov til at klage skønt der løb tuberkulose i familien, og de bibeholdt, også nu de kun var to, skikken med at bede bordbøn hvis ordlyd blev stadig mere indtrængende, og derefter tage hinanden i begge hænder og ønske et velsignet måltid med en knugen der blev stadig fastere. Hennings mor fandt ikke andet arbejde end at vaske for folk, men heldigvis var hendes søstre piger i et par af byens pænere hjem så hun havde hurtigt nok at bestille. Hun havde hørt om de mødre der var vaskekoner og kun levede og arbejdede for at deres eneste sønner kunne få en god og solid uddannelse, og hun vidste at der var dem der var kommet på Katedralskolen og senere havde kunnet studere ene og alene fordi deres mødre havde vasket og slidt. Hun besluttede at dette skulle være hendes og hendes søns mål og meningen med hendes liv, men Henning blev alligevel ikke optaget i mellemskolen til trods for at han var den bedste i sin klasse og sad over lektierne til sent om aftenen, og hun forstod at det ikke var fordi han havde den af eller ikke havde evner men fordi hans mor var vaskekone og hans far død og tilmed havde været dum nok til at hugge sig selv etsår i skinnebenet og desuden kun havde været ret skovarbejder. Henning fik i stedet arbejde på klædefabrikken i Dumpen. Han var ung og opvakt og havde læst mere end sine lektier i de sene aftener efter at man havde meddelt ham at han måtte gå sin ottende klasse ud og ikke kunne få højere uddannelse, så det varede ikke længe før han begyndte at forsøge at organisere sine kammerater, men det var træge mennesker og måske egnede familieforetagendet sig heller ikke som mål for opstand mod det bestående, han indså i hvert fald snart at det eneste hjemsted for ham kun kunne være arbejdernes arme og nye Jerusalem, og han havde det held at komme til Sovjetunionen efter at have indviet sin mor der var blevet lige så gløvede overbevist om hans mission som han selv, således at hun kunne fortsætte arbejdet, klandestint, i området Viborg. Han kom hjem efter nogle få år, han havde forstået hvad frygt var, men frygt-

sommeligt havde han ikke protesteret og ej heller afsiøret hvad han vidste, så det lykkedes ham at få lov til at rejse tilbage igen til Danmark og hans mor nægtede at tale med ham. Han var forræder, og hun beklagede at det ikke var hende muligt at forhindre at han fik arbejde. Alligevel blev han taget da man tog kommunisterne og sendt til Buchenwalde, uden dog, i modsætning til for eksempel Hans-Carlo Lauritzen at have givet efter og forrådt gamle kammerater, og det til trods for at han var ekskluderet af partiet og hadefuldt forfulgt. Han overlevede nærmest ved et under og var en af de første der kom tilbage med transporterne ved krigens slutning men alligevel havde han lidt så meget, for han må vel have været svagelig som sin far, at han bukkede under for lidelserne kort efter hjemkomsten. Kammeraterne beundrede hans mor, hun holdt sig strunk, hun nægtede at deltage i begravelsen af en trotskist.

III

Anastasia Knudsens mor var kommet på sindssygeanstalten umiddelbart efter at have født sin datter, for faderen havde ikke villet vdekende sig hende og hun havde derfor måttet bringe et uzægt barn til verden. I fortvivelse herover druknede hun sig i Sønderø nogle uger efter forløsningen, for dengang holdt man vel ikke så stærkt opsyn med patienterne som nu. Anastasia var således forældreløs men heldigvis blev hun taget i huset af en fjern slægtning til hendes mor som levede i et barnløst ægteskab, hun fik hans efternavn, men det sindsyge fornavn havde det ikke været muligt at ændre, selv ikke ved adoptionen, det havde været nøddåb og hendes mors sidste viljesudtryk. Hun blev behandlet som var hun sine adoptivforældres eget barn og først da hun var halvvoksen indviede sladderer hende i familiens hemmelighed som end ikke fornavnet havde vakt hendes misstanke om, for i daglig tale benyttede man afkortningen Anna, så det var egentlig ikke før til sin konfirmation at hun lærte dets fulde ordlyd at kende, og på den tid var hun allerede halt efter børnelammelsen så navnet ligesom passede og forøvrigt var det jo kristent nok. Hendes

far, for sådan kunne hun kun betragte ham, var skolelærer i den lille landsbyskole hvor alle klasser samledes i eet rum og hveranden dag, så i hvert fald, en grundig boglærdom det fik hun, men æbnet falder jo ikke langt fra stammen, det var hvad man dybest set måtte forvente, og så tilmed krøbling, at hun ikke skammede sig, ikke havde hun været i tjeneste to år og hun havde givet sig hen til den første den bedste farende svend der naturligvis tog benene på nakken så snart han blev klar over hvad der var hændt. Heldigvis var barnet dødfødt, men skammen var næsten dødbringende, og sladderer, så der var ikke andet for, Anastasia måtte søge væk, ind til byen, og hendes forældre var sådan set ganske lettede, for egentlig, havde hun nogensinde rigtig været deres datter. Hun gik for dårligt til at komme i huset, fodrap var det sidste man ville kalde hende, og hvad havde hun lært, blot at læse og læse, og hvad nytter det, men heldigvis havde hun jo altid været fingernem. Den gamle frøken Christensen stod netop og skulle bruge nogen til at sy knaphuller og lave alle de småting som hendes øjne ikke længere var skarpe nok til, og da hun lige efter besættelsen afgik ved døden overtog den lille frøken Knudsen hendes kundekreds og forstod hvor meget frøken Christensen egentlig havde tjent på hendes arbejde. Efter sin opvækst på landet havde hun aldrig kunnet vænne sig til byen, og den kammeragtige stue på kvisten i det lille hus i Reberbanen forekom hende så trang når hun kiggede ud over skyenskinen og skimtede glaseruderne i gartneriet skråt overfor mens hendes egne ruder bagtes af den støvede vestsol, og hun tænkte på frøerne hun havde taget op på sin håndflade og betragtet mens deres hals gik ud og gik ind, og georginerne om efteråret, og de allerførste fødder, og vintersæden, vintersæden som den pippede frem mellem brune sneøer, og kaprifolierne ved skuret og jasminen og et swift af en svale og lærkesangen, men så havde hun jo sine to katte, begge til løbne som killinger, begge havde hun reddet fra den visse død. Hendes wc var heldigvis lige stort nok til at deres bakke kunne stå derinde, og hun var lykkelig for den vane de efterhånden havde fået, at så snart hun selv satte sig, og hun lod altid døren stå på klem, kom i hvert fald een af dem, og somme tider begge, hen og besørgede alvorfuldt koncenteret, uden at søge blikkontakt, samtidig med hende. Anastasia Knudsen beholdt frøken Christensens kundekreds og øgede den tilmed i nogle år, for var der nogen der forstod at sy en flue i en nederdel så var det hende, men i de tidlige halvtredsere forsvandt damerne

hvilken skæbne hun var kåret til, og hun vidste efter korteste overvejelse at det var til Jens-Ankers sjælelige frelse at hun tog den på sig. Jens-Anker vendte straks tilbage fra England da han fik meddelelsen om drukneulykken i Nørresø, han bar sin forlovedes kiste ud som den forreste, ingen nævnte telegrammet, og han blev som et nyt menneske, tog energisk fat på videreførelsen af herreekviperingshandelen og glemte naturligvis hverken mindet om en gammel medarbejder igennem tre generationer eller dennes efterladte. Det var for så vidt værst for hans forældre. Man er aldrig helt blevet klar over hvad der skete eller hvorledes det overhovedet kunne gå til, men givetvis lå der maskopi mellem ham og hans beundrede gamle ven og kammerat fra skoletiden, Jens-Peter Nicolaisen som i mellemtiden var blevet revisor, til grund for at han i løbet af ti år formåede at bringe forældre og firma til konkursens rand samtidig med at han selv reddede størsteparten af sin egenkapital, lovligt var det utvivlsomt men på grænsen til det lovlige var det også, og Jens-Anker var så godt som en død mand i byens bedre forretningskredse, for hvad man så end kan sige, det havde hans forældre nu ikke fortjent, og alle følte med gamle herr og fru Agerkilde da de måtte gå fra villaen på Sct. Laurentiivej og flytte ned i næsten en kvistlejlighed på Sct. Mathiasgade, ganske vist med udsigt over Søndersø, men fru Agerkilde og hendes ben.

XIII

Det var sådan at man ligefrem kunne sige at byen berustes af skønhed da unge fru overlæge Leif T. Vestervang kom til Viborg, og for hendes eget vedkommende, var det ikke som trådte hun ind i en balsal opført specielt til hende, ganske vist, man kørte stadig i begge retninger i Sct. Mathiasgade, men selv i trængselen på dennes smalle fortove viste fru Inge at hun kunne få solen til at lyse. Overlægen valgte at bygge på den anden side af Nørresø, på en halv grund snedigt tilrusket fra pensioneret politifuldmægtig Anton Frisk-Jensen, Guldkysten kaldte man det endnu ikke, men familien Vestervangs arkitektregnede villa med dens store glasrunder var en af de faktorer der bidrog til navnet og fru Inge

kom aldrig til at kende kvarterets nedgang. Fru overlæge Vestervang modtoges med glæde i byens forretninger, man fattede ganske vist hurtigt at hun sit udseende til trods var en yderst økonomisk husmoder, men familien, indbefattet to unge piger, var stor nok og navnet mere end godt nok, der var ingen der ymiede det mindste når hun talte med førstedamen hos K. Grønkjær om lokale anliggender i tre kvarter for så blot at forlade forretningen med et fed strikkegarn der den følgende uge efter tre kvarters samtale byttedes fordi det ikke helt var den rigtige nuance. Byens næringsdrivende sammenholdt naturligvis ikke deres iagttagelser, dertil var de sociale afstande dog for store, men alligevel var det efterhånden umuligt at undgå at observere, hver for sig, og konkludere når man tilfældigt mødtes hvor man nu end mødtes, at når fru overlæge Vestervang havde været i forretningen, ja så var det, hvem kunne benægte det, men det var, ja som om, det var som om der på een eller anden måde manglede noget. Der fandtes intet ord for fænomenet, ikke noget ord man ønskede at gøre brug af i hvert fald, så det blev lille Ingelise, Anne-Mettes datter ude fra Karup, der var blevet ansat til at give en hånd med i frugt- og grønthandler Erik Bach-Christensens forretning i Reberbanen, for fru Bach-Christensen døjede så frygteligt med sin slidt og begge skuldre og man kunne jo ikke sådan forlange at Elise afbrød sin skole ovre i København, som skulle kalde det ved dets rette navn idet hun oprørt stormede ind til sin arbejdsgiver og fjernede slægtning med ordene, Der er en dame der lige har stjålet en tomat, og tomater var jo ikke just noget der hang på træerne, om man så må sige, og slet ikke i Karup, og Ingelise var ganske sikker, for det var hende selv der havde anbragt fem fine danske tomater i et flot mønster i en lille papbakke og nu var der kun fire. Det var umuligt for frugt- og grønthandleren ikke at nævne tildragelsen for sin hustru, måske var det forkert af mig tænkte han senere da konsekvenserne gik op for ham, men på dette tidspunkt syntes alt så fjært og skyldfølelser var egentlig ikke noget der lå til ham og hvad havde alt det sørgelige i grunden også med hans ensomme juni-tomat at gøre, og hvad man end kan sige, fru Bach-Christensen gjorde sig sine overvejelser før hun viderebragte sin halvkusines datterdatters konstatering, men man har jo en vis forpligtelse over for andre. Skønt frugt- og grønthandlerfruen fra Reberbanen ganske vist ikke just var hvad man i de bedre forretningskredse primært betragtede som et sandhedsvidne, bredte ringene sig dog, og

jo længere de kom des mere blev det umuligt at lukke øjnene, det var ikke blot et fed garn, hævdede fru K. Grønknjær slutteligt, det var lige ved at have været en hel færøsk sweater. Der blev køligt om fru overlæge Vestervang som hun trådte ind i byens butikker, førstedamerne passerede ikke længere helt så længe og helt så forbindligt, ja det kunne endog hænde at de undskyldte sig med frokostpause eller lignende, og det syntes umuligt at fru Inge intet skulle mærke men alligevel syntes hun ikke at lade sig mærke med noget, Fræk som en slagterhund, kom det med forløsende kraft fra gamle fru fiskehandler Gerning der havde set et glas af den nymodens Glyngøre-kaviar i fare, men hun havde været på sin post. Naturligvis havde man mest ondt af overlæge Vestervang efter fru Inges pludselige død hvis årsag lå hen i det dunkle, atter kviede man sig ved direkte at formulere mistanken verbalt og denne gang var der ingen lille Ingelise ude fra Karup til at give rene ord for pengene, så det blev frugt- og grønthandler Erik Bach-Christensen selv der kom nærmest til at udtrykke følelserne hos byens næringsdrivende, Der kan man se, den fine frue, hun der kunne få alt hvad hun pegede på, tænke sig, gøre sig til tyv for en tomatskyld.

XIV

Adjunkt Roslev var kommet til byen i en forholdsvis ung alder og hans kone, Regitze, i en endnu yngre, dog havde hun allerede født dem fire børn, trip-trap-træsko og så trap igen for Aage Roslev var en mester i planlægningskunst, og der stod de, som orgelpiber, dreng-pige-dreng-pige, tretten-elleve-ni-syv, da Regitze Roslev forelskede sig i lektor Vilhelm Sjørup, sin mands femten år ældre kollega. De to familier boede så at sige vis-à-vis og fulgte samme livsmønster, med den forskel at lektor Sjørups børn var voksne og kun havde kendt lejlighed og derpå parcelhus samt en udearbejdende fru Sjørup, hvori mod adjunkt Roslevs børn aldrig havde måttet være en mors omsorg foruden, hvilket også indebar at hendes i ægteskabet medbragte kapital havde fundet anvendelse til at sikre familien en byggegrund netop

lige uden for parcelhusområdet, hvor det imperative var at skåne de få endnu bevarede rønnebærtræer såvel som coniferer, så det nyopførte hus allerede før rejsegildet kunne fremstå med patina, mens adjunktens indtægt bidrog til at klare afdrag og renter. Man skal jo også have noget at trække fra, som Regitze Roslev med en kende nedladenhed fastslog. Det var Vilhelm Sjørup der oprindeligt havde gjort udspillet med en kåd bemærkning til Regitze under en skolefest, han havde et vist rygte som farlig for det svage køn at opretholde, men enten havde Regitze ikke hørt om det eller hun havde valgt at sidde det overhørig, hun tog i hvert fald den muntre vittighed alvorligt og alvorligere end sine moderpligter og dét bogstaveligt som hendes mands kollegers hustruer kun havde taget på skrømt, og det er vanskeligt at sige om kærligheden som sådan var mere berusende end de lifligt kriblende stævnemøder i familien Roslevs sommerhus i Hjarbæk, hvis tuer yderligere yppedes da Lektor Sjørup fik skolens højt estimerede geografi-, biologi- og naturfaglærerinde, frøken Andrea Hjorth bevæget til at agere som postillon d'amour, ganske vist i den misforståede overbevisning at frøken Hjorth herved tilfredsstillede frustrerede seksuelle impulser hvor hendes bevæggrund dog fremfor alt var kvindens frigørelse fra ægteskabets og mandens åg, helst i hendes egne arme men hvis dette ikke lod sig gøre da ved en hvilken som helst mandspersons mellemkomst. I pinsen, kort efter at Regitze Roslev havde forladt sin mand lod frøken Hjorth sig af adjunkt Roslev køre til Hamburg hvorfra hun skulle tage et fly til Heathrow og han videre til bekendte i Blankenese. I den tro at hun intet kendte til hans livssituation lettede adjunkt Roslev sit hjerte allerede før de var nået ud på hovedvej tretten, Hvorfor gjorde hun det dog, Hvorfor har hun dog gjort det, Hvad har fået hende til det, gentog han igen og igen hele vejen ned gennem Nord- og Sønderjylland og Slesvig og Holsten, og han beskrev sin hustrus uforklarlige flugt og tarvelige lejede værelse i en soveby uden for Roskilde med så repetitiv grædefuld en monotoni at frøken Hjorth fuldtud følte sig retfærdiggjort i den rolle hun havde spillet i Regitze Roslevs frigørelsesdrama, hun betragtede sin yngre kollega i profil og foragt og forstod at hun med en skæbnegudindes visdom havde frelst ikke een men hele to kvinder fra et liv i trældom. Regitze havde ventet Vilhelm til Roskildeforstaden umiddelbart efter Katedralskolens translokation, men i stedet valgte lektor Sjørup uformodet at opfylde sin hustrus hedeste ønske og

ufatteligt hvorledes hans strenge og hårde mor, hvor ung og smuk og livfuld hun så end engang måtte have været, og så en digter og forfatter, til gengæld, i løbet af de tre år, han begyndte at fatte sig selv og indse at den konflikt hvis udspring han hidtil havde søgt i ydre misforhold måske i virkeligheden var rodfæstet i et indre dyb, hensynsløst hengav han sig til det, hensunken vandrede han fra kalkmaleri til kalkmaleri i Domkirken, time ud, time ind, han kom til at afsky hvert eneste af mesterens penselstrøg men mest hadsk de talentløse discipler hentværede epigonier, og fattede netop herved hvad det vil sige overhovedet at være Mester og skulle det times ham selv at blive det ja da vidste han hvem der ikke var værdig til at løse hans skobånd, og han ville være blevet forvist fra skolen for påtænkt attentat mod nationale mindesmærker foruden naturligvis manglende orden med skriftlige arbejder, havde det ikke været for gamle rektor der i sit eget livsopgør med Ibsen og som ætling af en præstesøn der selv havde rettet sit romantiske oprør mod en borgerlig-pastoral baggrund vel og bedre end de kolleger hvis forbenede tarv han var ansat til at røgte fattede en ungdommens livsnød, så lille Jacob fik nådigst sin studentereksamen med laveste gennemsnit, ugleset blandt kammerater og blandt lærere, men da han blev maler blev han en betydningsfuld maler, han havde vist at han kunne holde ud, i et næsten uforklarligt spændingsfelt mellem uforenelige modsætninger skabte han sin egen enhed og blev herved gennem en forenkling der aldrig udartede til det formelt abstrakte, netop fordi den af ånd var abstrakt, fornyeren i vor tids kirkekunst, han blev Mester. Lille Jakob døde i sit femogtredive år, på et ler der var nedbrudt, mellem to røvere som han måtte kalde sine brødre, og efter en virak der havde vendt sig til forræderi og forladthed da fornyeren valgte den fornyelsens vej der var hans egen og ikke deres som tørstede efter fornyelse uden at vide at det var forstokkethed de efterhigede. Hans mor kom til at overleve samtlige tre sønner, hun beklagede sig tit og bittert over at ingen af dem var blevet til noget, selv ikke den ældste, for herregud, findes der noget mere dødsenskedssommeligt end teologer, og tilmed i Vartov-ånden, men så var det jo også hendes første mands børn, sådan kan det gå når man ægter en bonde, men desværre er det den slags der først senere går op for en, og at hun nogensinde havde haft noget at gøre med en korrekturlæser på Politiken som hendes mellemste søn på sit dødsleje efter sigende skulle have antydnet, herre Jemini, havde det ikke

været direkte latterligt, nej til at græde over var det nu heller ikke for det var jo i sin monstrositet nærvædet at være lige så usandsynligt som, ja hun vidste ikke hvad, ethvert barn ved da at det er hormoner og ikke gener der ligger til grund for dværgvækst.

XXXVI

Snedker Hans-Jørgen Lygum havde været farende svend og var i tide vendt hjem til den fædrene forretning i Boyesgade, han havde set verden som den dengang var, og det glemte han aldrig, så da han drog ud for anden gang var det blot for at hjemføre sin hustru, og trods alt hvad hans far og hans mor sagde, hans hustru det var og det blev hun. Hun var fransk. Egentlig var der slet ingen der kunne se på hende at hun var fransk, hun var næsten som en af vore, men hvem ved, måske hun alligevel ville få små sorte børn, fremmedartet det var det i hvert fald, og da hendes svigerforældre for første gang tittede ned i deres barnebarns blå øjne, nej, noget var der trods alt der ikke helt var som det skulle være, og hvem vidste hvad det kunne udarte sig til, for forsøgte hun ikke, på en eller anden måde, at indpode sin barnetro allerede gennem selve navnet, Anna-Barbara, det var jo til at blive helt kartolsk i hovedet af, men Hans-Jørgen havde nu også altid været alt for blødt af sig, Barbara, højst besynderligt, og så kalde hende Babsi, som om det gjorde det bedre, men hvad er der at stille op når ens eneste søn. Hun selv hed Lydia og det var jo også lidt mærkeligt, Lydia Lygum, hvem skulle have troet det. Det var ganske klart at Lydia ikke kunne være kommet fra den del af Frankrig hvor de kulinariske nydelser sad i højsædet, hvad har den mor egentlig lært det pigebarn, der var intet med at give øllebrøden nye kræfter eller dufte, snarere den duft og kraft der var over gamle fru Lygums køkken, når blot man tænker på sovsen til hendes stegte lever, selv den formåede svigerdatteren at fordærve, og da hun een gang havde oversaltet haschis'en og derefter for at råde bod på skaden tømt et halvt pund stødt melis ned i den, ja da fik hun forbud mod at betræde køkkenet undtagen selvfølgelig når der skulle vaskes op og gøres kartofler i stand, men selv

der, hun opnåede virkelig at skære sig med skrællekniven i de fem af sine ti tommelfingre. På dette tidspunkt var gamle fru Lygum ophørt med at nære angst for at hendes svigerdatter skulle indføre det udenvælske i hjemmet, hun så hende nu som den hun var, umulig, en der ikke duede, og med demonstrativ medlidenhedsfylde begyndte hun at indsamle brugtbørnetøj, og i grunden hvis De overhovedet har noget brugt tøj, det skulle sendes til svigerdatterens familie i Frankrig. Pakkerne kom aldrig retur og gamle fru Lygum kontrollerede ikke engang om de overhovedet blev afsendt, indpakningen, i alles nærvær, var det væsentlige, hvad der siden skete kunne i grunden være ligegyldigt, men typisk nok, nogen tak får man aldrig fra de mennesker. Lydias andet barn, en dreng, heldigvis, endelig, og også blåøjet, måske forbandelsen alligevel, eller velsignelsen, og det stod alle klart at en sådan skat ikke kunne betros en tilfældig fransk bondepige, gamle fru Lygum skred ind, modermælken var for tynd, måske tilmed skørnet, og var der overhovedet nok af den, og noget katolsk navn skulle han i hvert fald ikke have, et godt gammelt dansk, Jens-Ole, og det kom Jens-Ole til at hedde, efter sin olddefar, og hans farmor tog sig af hans flaske, for selv om hun så kun havde haft eet barn, hun vidste dog bedre end mangan een hvorledes man omgikkes spædbørn. På denne tid begyndte Babsi at tale, hendes mor lærte hende, det kom nærmest af sig selv, den franske tunge, hvem havde Lydia ellers også at tale med, ja og så gik gamle snedkermester Lygum altså hen og døde, Hans-Jørgen måtte overtage forretningen, eller firmaet rettere sagt, og der var lige blevet bestilt reoler til tre vægge i Landsrettens bibliotek, de skulle tilpasses dem der allerede fandtes, det var ikke så lidt af en kunst, gamle udskæringer, i hvert fald tres år, ædelt træ, troperne, subtroperne, hjemligt, fineste frugttræ, og en lysende regnmild majformiddag gik Lydia med Babsi i barnevogn gennem Sct. Leonisgade hvor hun aldrig før havde været og hvor hendes øje tilfældigt faldt på dørskiltet til et ganske almindeligt hus, Katolsk Kapel, træffetid tirsdag og torsdag 11 til 13, messe hver første søndag i måneden kl. 11, stod der. Hun blev forvirret, det var næsten umuligt for hende at forestille sig at noget sådant kunne eksistere i Viborg, og samtidig vidste hun at det aldrig ville lykkes hende at være til stede mellem elleve og tretten uden at vække opsigt, endsize messe, men blot det at vide. Det var somom Lydias holdning blev en anden efter denne spadseretur, der var ligefrem noget i retning af rejsning over hende, og når hun

talte med Babsi kunne hun tilmed blive højtrøstet, på sit kragemål, men det er jo den slags man må finde sig i, og at Babsi så talte kauderwælsk til sin far og sin farmor, nej hverken le eller græde, og det skal vi nu nok få. Hans Jørgen Lygum døde i den rystende tidlige alder af 38, kun et halvt år efter sin far, hjertet som sin far, men så havde han jo altid haft det med nerver, heldigvis, kunne gamle fru Lygum næsten være fristet til at sige, for ellers ville Lydia Lygum jo være blevet firmaet Lygums dronning.

XXXVII

Oberstløjtnant Holger Henrik Clockk, med to 'er og to 'k'er, navnet er af hollandsk oprindelse, var stolt over sine breve. Han kunne tilmed i de teoretiske timer finde på at stille opgaven, Skriv et brev til Deres lokale myndigheder og beklag Dem over den mangelfulde snerydning foran Deres bopæl samt kræve oplysning om hvilke konkrete skridt man agter at tage til afhjælpning af denne gene, og han forklarede hvorledes ethvert brev skulle opdeles i afsnit, a), b), c), d), e), et cetera, hvorved det opnåedes a) at problemet øjeblikkelig kunne overskues, b) at der direkte kunne tages stilling til de i skrivelsen rejste spørgsmål, samt ydermere c) ikke alene at afsenderens klarhed i tanke så vel som udtryk fremhævedes men også d) at modtageren ikke kunne knibe udenom men var tvunget til at besvare hvert enkelt punkt. Også i sit private liv betjente oberstløjtnanten sig af brevskrivningens kunst, og de var mange der havde fået hans vittige og koncise stil at føle, som piskesmæld på den hudløse sjæl hviskede han, men hen for sig selv for han vidste at dette var en utilstedeelig metaforenes kontamination, og han mindedes polisk smilende sin underbo i Skansen, den lidt enfoldige enke efter slagtermester Ove Lindgaard-Mikkelsen hvis skrattende bakelitradio med søndags-ønskekoncerten i årevis var gået ham på nerverne, som hun en lørdag formiddag ki mede på hans dør og stod viftende med et ark håndgjort håndskrevet brevpapir og udråbet, Er det Dem der har sendt mig det her, hvorfor har De ikke sagt det noget før, De skal høre fra min sagfører. Oberst-

Iøjntant Clockk hørte naturligvis ikke fra nogen sagfører og han fore- stillede sig hvorledes den eventuelle jurist måtte have smilet polisk og nydt brevet stilistiske finesser og klare struktur, blot begyndelsen, Kære Fru Slagtermester Lindgaard-Mikkelsen, Nok har vi ikke alle samme musikalske smag, og nok regner jeg så afgjort ikke min, jo, for den der havde øjne at se med og øren at høre med og kunne læse og mellem linier. Også sit ægreskab havde oberstløjtnanten afsliuttet med et brev, og jo mere han tænkte på det jo mere polisk smilede han, det havde været det rigtige skridt og formuleringen uovertruffen. Han var blevet forflyttet til Viborg, han havde fundet den dejlige fejllighed i Skansen med sydøstvendt stille altan uden for spisesluen og rigtigt herreværelse og sågar både slagter og grønthandler i stuetaagen og vis-à-vis købmand Mogensen samt frøken Blochs mælkeudsalg, og han havde påtaget sig renoveringen, alle stuer duftede og strålede i maling, og så meddelte hans kone at hun ikke agtede at bosætte sig i provinsen. Ja, meddelte gjorde hun for så vidt ikke, hun blot viste sig tøvende, men Oberstløjntant Clockk havde ordsproget in mente og i ørene, den der tøver, Cunctator som det hedder på latin. Han skrev hvad han betragtede som sit livs bedst affattede brev. Det var ikke til at komme uden om og havde uden tvivl afgørende indflydelse på de senere forhandlinger, for så tåbelig var han ikke at han ikke beholdt kopier af samtlige breve, selv julehilsener, og altid håndskrevne, kar- bonpapiret var en opfindelse sendt af Gud. Han gav klart afkald på børnene, det var punkt b), to piger, de har det også bedst hos mode- egentlig afgjordes til hans fordel for nu at udtrykke det på den måde, punkt f), nå ja, det kan diskuteres, i hvert fald havde han allerede affat- tet testamentet, bydende nødvendigt som sagerne udviklede sig, og da han havde underskrevet det, i sin egen udformning, ja han kunne ikke undgå at bemærke landsretssagfører Wilhelm Bachs poliske smil, netop velkonciperet, De har da også tænkt på alt, kunne landsretssag- førerer ikke andet end udbrøde, men alligevel, det harmede Oberst- løjntant Clockk lige til hjerteslaget at hans kone aldrig havde gjort sig den umage personligt at besvare hans brev, bare tænke sig hvad han ville have skrevet tilbage.

Hendes far var overlæge, og hun forstod, da hun i puberteten og slut- ningen af fyrrerne som lægeromanerne begyndte for alvor at spredes, læste de første lægeromaner at hun aldrig havde fejl-, for slet ikke at tale om undervurderet, sin fars betydning for byens og muligvis til- med nationens emotionelle såvel som fysiske vel, og med endnu større stolthed end førhen bar hun sit navn, Paulette, og så Børgesen- Olsen. Paulette mente at have forstået at hendes mor var død i barsels- seng, og med hende, Paulette, om hendes far overlægen så ligefrem havde ladet hendes mor dø for at redde deres Paulette, det lod hun i sit sind, hvor ustillde det ellers end monne være, stå ubesvaret hen, det var hende nok at hendes mor skulle have ladet sit liv for at skænke hende hendes. At overlæge Børgesen-Olsen så kunne kaste vrang på både sin datters og sin datters mors liv ved at gifte sig med en ny kvinde og dertil ufattelig kort tid efter Paulettes mors død, ja det kom til at stå for hende ved senere læsning og eftertanke at være fuldgyl- digt bevis ikke blot på romanernes sandfærdighed men i endnu høj- jere grad på hendes fars bemyndigelse til at herske over død så vel som liv. Paulette hadede sin stedmor og hendes stedmor lovpriste sin skæbne og sig selv over det smukke forhold der herskede mellem stedmor og steddatter, ikke engang imod den ny lille arvtager havde hendes steddatter vist sig negativ, og da hun var seksten og i første g- forførte Paulette sin fars forførende unge første reservelæge som hun vidste at hendes stedmor havde et godt øje til, hans brune lød, hans knaldsorte hår, de blå lysende øjne, og da hun så ind i dem og legede med det bølgende hår efter den hastige fuldbyrdelse af en handling hvis betydningsfuldhed hun var sig selv bevidst på langt flere planer end eet, indså hun at den unge rservelæge, derved at hun havde ind- viet ham i både jomfruelighedens mysterium og Herakles' og Perseus' evindeligt tilbagevendende livsopgaver, ligesom også hun selv var underkastet tvingende forpligtelser, han måtte anholde om hendes hånd, hun på sin side måtte modtage den, hendes far måtte samtykke, og det skete som hun følte, hun blev gift direkte fra studentereksa- mensbordet, og spørgsmålet var om den unge reservelæge egentlig forstod hvad der var hændt, og om han overhovedet fik rede på hvor- vidt det var Paulettes, skæbnens, eller Guds stålvilje der havde bragt ham i den pludselige og forbløffende situation at være ægtemage, og

i Viborg, og dertil den store overlæges svigersøn, men, i hvert fald, får til et barn var han ikke blevet, og han var lykkelig, og det ikke alene fordi et afkom med en sekstenårig gymnastepige måske kunne have medført direkte konflikt med øvrighederne. Overlæge Børgesen-Olsen var ikke den der ikke sørgede for sin datter, sin steddatter lå det han næsten på læberne, og da Hans Tausensvej på dette tidspunkt førtes igennem, som man udtrykte det, hvilket vil sige i asfalt forbandtes med Bispevangen, var det klart at han opfattede det som sin faderlige forpligtelse at se at Paulette og hendes mand kunne bygge sig et lille hus på vejen, medgift, som det hed, og særeje naturligvis, over for fru overlæge Børgesen-Olsen taltes der om mødrene arv, men på den anden side, hende gik der jo i grunden ikke noget fra, og for øvrigt pengegrisk havde man nu aldrig kunnet beskyjde hende for at være. Det var Koreakrig og den unge reservelæge tog sin chance, på Paulettes nittenårs fødselsdag forklarede han hende hvori den bestod, og vagt begyndte hun at ane at hendes forførelse af ham måske alligevel havde tjent formål som havde lidt med hende selv at gøre og bevirket resultater der lå fjernt fra de tilsigtede, for havde det mon egentlig dengang drejet sig om andet for hende end slet og ret at vise den egne uimodståelige overmagt over en stedmor som alle havde fundet det kun naturligt at hun betragtede som moder siden hun dog var trådt hende i moders sted før hun overhovedet selv anede hvad en mor var. Den unge reservelæge vendte tilbage, som belønning for sin indsats, som overlæge, og med de striber i det kulsorte der viste at han om føje år ville udvikle sig til at være en af de fascinerende mænd hvis grå hår så markant står i kontrast til og dermed fremhæver deres ansigts uendeligt ungdommelige følsomhed, og Paulette indså at hun intet forsvar længere havde imod sin stedmor, selv det at påkalde sin far ville være ubetimeligt og dertil nyttesløst, han ville intet forstå, nægte at forstå. Det var derfor Paulette der ene måtte tage og bære ansvaret for separation og skilsmisse, 'overspændt' var et udtryk hun lærte at acceptere, og lidt senere accepterede hun, for det var jo hende der trissede om uden helt at vide hvad hun skulle stille op med sig selv i det særejede hjem, småborgerligt og alt for stort til een enkelt person, en jævnbyrdig kollega til sin far og jævnaldrende med hendes stedmor, overlæge Bertram Walter Kjeldsen, og det var bestemt ikke gods og guld han var ude efter, for hvem besad ikke allerede en eetplansvilla i Birgitteyst, og i den første betagelsens ekspan-

sive rus overvejede han tilmed om man skulle udleje huset på Hans Tausensvej til en Natoofficersfamilie fra Karup, men så besluttede de sig dog til at sælge det, der var noget med prioritetslån og effektivrente og derved kom de til at sidde billigere i det i Birgitteyst. De fik ingen børn men det blev til sølvbryllup, og da var den fascinerende gråhårede tidligere Koreaoverlæges grå hår for længst gulnet legende, også han havde været gift igen og efterlod sig en enke der trods alt ikke var Paulettes stedmor, stedmoderen selv var død af kræft, Paulettes fader af hjerteonde, og Paulette var fyldt sit tooghalvtredsindstyvende år. I stedet for at fejre deres sølvbryllup med den hævdvundne fest besluttede Paulette og hendes mand at tage bort, på en charterferie, lidt sol, tre uger, og til Tunis, og det var på denne ferie at Paulette forsvandt. Eftersøgningerne varede længe, avisoverskrifterne var store og ikke uden racistiske islæt, politi og adskillige ministerier i begge lande alarmeredes, men forsvundet var og blev Paulette, og til sidst måtte hun erklæres for omkommet. Man havde, efter hendes eget ønske, holdt tæt i den afsides lille berberbjerglandsby hvor hun bor, og hendes naboer og nye slægtninge var mennesker hun kunne stole på. Hun havde truffet sin mand som naturligvis ikke var hendes mand og aldrig ville kunne blive det, efter dansk lov i hvert fald, da han bragte håndknyttede souvenirs til hotellet fra sit fjerne hjemsted og hun havde med det samme været klar over at han ikke var en af dem der sneg sig omkring de internationale etablisement for at snuppe sig en skilling og tog en skandinav med i tilgift, i hans tøven havde der været mere mistro end selv den mest forskræmt dumdrigtige turist kunne opbyde, dog var der samtidig også noget bydende over ham som Paulette hidtil i sit liv blot glimtvis havde skimtet men i dets dybde aldrig før mødt og som hun vidste at hun ikke kunne undsige sig og altid havde søgt. Det var hende selv der foreslog, hende selv der lagde planen, hende selv der tog ansvaret, og det var på sin vis det sidste ansvar hun nogensinde tog. Det var klart at hun ikke var eneste kvinde i hans husholdning, klart at hun tilmed skulle være den ældste af samtlige, og selv var hun klar over, allerede før hun havde truffet beslutningen om at følge sin nye mand langt ud i bjergene, at let ville det ikke blive og at hun i det lange løb ville være en skuffelse for ham, men helt så grelt som hun havde udmalet sig det kom det nu heller ikke til at gå. Paulette lever stadig, hun er jo for så vidt slet ikke nogen gammel kvinde, og i sine omgivelseres nøjsomhed

fører hun et sundt liv foruden at hun af arv er sej og stærk. Til sin egen forbløffelse er hun blevet antaget af landsbyens folk, og sommetider, når hun i en besynderlig følelse af indre lykke som hun næppe selv registrerer, standser et øjeblik i sine gøremål og stirrer lidt fraværende hen for sig, kan hun undre sig over om de snævre bjergboere dog ikke har vist mere åbenhed end mange mennesker født ved den åbne strand, men så må hun kalde sig selv til orden og minde sig om at det ikke tilkommer hende at anstille betragtninger af den art.

XXXIX

Standsforskelle kendte man naturligvis intet til, og som Jørgen Andersen traskede ud til sin klassekammerat og det ugentlige eftermiddagsbesøg i den elegante gulstensvilla der var nybygget på Nørremøllevej med grund helt ned til søen, nej, traskede gjorde han da netop ikke, han gik besvinget, for også han havde lært ikke at kende til standsforskul. Jørgen blev altid modtaget på det venligste hos herr og fru overingeniør Sigurdsson, den unge pige lukkede op, allerede om eftermiddagen i sort og med kappe, og de minder han havde, og som han senere, under sine sene studier, måtte sammenligne med Proust's mafeine, aldrig skulle han vide, så længe han levede, at de styrkende stykker ost på groveste grovbrød som sattes for familien ved thebordet klokken halv fem, var alt for robuste for deres egne maver, selv husassistentens, og for øvrigt var middagen jo klokken seks som i alle ordentlige hjem, men hvornår Jørgen fik mad det måtte fru overingeniør Sigurdsson nok spørge om, stakkels lille dreng fra Lille Sct. Hansgade og en af de faldfærdige rømmer skræt over for Fællesbageriet, nej de serveredes udelukkende for hans skyld, til næring og vækst, kun på skrømt bed familien til, og aldrig skulle Jørgen heller erfare at ikke alene havde hans kammerats mor diskuteret problemet om hans forplejning indgående med den unge pige, hun havde også gjort det i kammeratens påhør. Inden theen sad de to drenge oppe på drengeværreiser, Henning Sigurdsson med en drengebog og i en tavshed han

gjorde isende, det var noget han havde lært af sin mor og han var perfektionistisk stolt over at kunne overgå hende i kunsten, mens Jørgen fik lov til nok at se men ikke røre det elektriske tog, Hvor I drenge dog kan lege dejligt stille sammen, sagde fru overingeniør Sigurdsson rørt når de kom ned, Og jeg som altid gik og troede at drenge var så vilde. Jørgen Andersens besøg i villaen på Nørremøllevej hørte op efter at Henning hver tirsdag eftermiddag to måneder i træk havde praktiseret indianske initiationsriter på ham, Du siger ikke et ord, hvæsedede han som han bagbandt ham, og engang inden han stak en stoppenål ind under hans tommelfingerne havde han set sig nødsaget til at kneble ham. Men hvad er det dog I drenge laver, spurgte fru overingeniør Sigurdsson foruroligt da hun så Jørgens rødsprængte øjne ved thebordet, og i frygt for at han skulle have forsøgt at forlede Henning til det grimme følte hun sig nødsaget til at sætte en stopper for hans besøg, Sådan går det altså når man vil række en hjælpende hånd, sukkede hun uden dog eksplicit til mand og veninder at gøre rede for hvad der havde forvoldt hendes desillusion om de lavere lag. Fra den dag var Henning Sigurdsson nådesløst på nakken af Jørgen Andersen i skolen, og det var Katedralskolen, for til trods for sin herkomst havde Jørgen gjort sig fortjent til denne hæder og mulighed for at komme højere op i samfundet end sine forældre, men lærerne begyndte at indse, og kunne han ikke blive noget af en urostifter, og var han i grunden så dygtig igen, var det mon ikke snarere distanceblænden og evnen til at lære udenad, men helt forstå, gjorde han nu det, vor nationale ånd, vor kultur, og første mellem, man skulle jo nødtigt have en hel klasse fordærvet på dens vej mod gymnasiet, arbejdsmand, var det egentlig ikke den korrektere stillingsbetegnelse for hans fars sociale status end det fremmedord der noteredes i skolens årsoversigt, som lektor Briggs, og han havde dog været på skolen i adskillige år og gjort sine erfaringer, så rigtigt udtrykte det, Jeg foretrakker at kalde en spade en spade, nej ingen undrede det at Jørgens præstationer sank i betænkelig grad allerede i løbet af efteråret i anden mellem, og til sin lettelse fandt rektor samtalen med forældreparret forbavsende let, Jørgens mor havde jo for længst indset at Jørgen ikke duede, intet undrede hende, og Jørgens far stod blot i tavs arbejdsmandsretstilling duknaktet hen. Da Jørgen modtog meddelelsen om at hans forældre uden varsel havde taget ham ud af Katedralskolen for at sætte ham tilbage i Østre Skole indtil han var gammel nok til at